
Språkliga rättigheter

JUSTITIEMINISTERIET

Vad är språkliga rättigheter och vem gäller de?

Språkliga rättigheter hör till de grundläggande rättigheterna

Enligt grundlagen är finska och svenska våra nationalspråk. Var och en har rätt att hos myndigheter använda sitt eget språk, antingen finska eller svenska, och få behövliga dokument på detta språk.

Enligt grundlagen har samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur.

Rättigheterna för dem som använder teckenspråk och dem som på grund av handikapp behöver tolknings- och översättningshjälp tryggas genom lag.

Tillgodoseendet av de språkliga rättigheterna är en förutsättning för att andra rättigheter kan förverkligas

I språklagen (423/2003) föreskrivs om den finsk- och svenskspråkiga befolkningens rätt att använda sitt eget språk hos myndigheter.

I samiska språklagen (1086/2003) föreskrivs om rätten att använda samiska hos myndigheter.

Enligt teckenspråklagen (359/2015) ska myndigheterna i sin verksamhet främja möjligheterna för dem som använder teckenspråk att använda och få information på sitt eget språk.

Bestämmelser om språkliga rättigheter finns också i flera andra lagar.

Medborgare i andra länder än Finland har samma rätt som finska medborgare att använda finska eller svenska hos myndigheterna.

Var och en har ett registrerat modersmål

Modersmål

I befolkningsdatasystemet registreras det språk som en person uppgett som sitt modersmål. Myndigheterna ska på eget initiativ ta reda på vilket språk som registrerats som modersmål. Uppgiften behövs bl.a. då myndigheten kontaktar en person eller skickar beslut eller andra handlingar till denne. Var och en får dock själv välja vilket språk, finska eller svenska, de vill använda i sina kontakter med tvåspråkiga myndigheter.

Kontaktspråk

Om en persons modersmål enligt uppgifterna i befolkningsdatasystemet är något annat än finska eller svenska, kan han eller hon uppge som sitt kontaktspråk finska eller svenska.

Det allmänna ska se till att landets finskspråkiga och svenskspråkiga befolknings kulturella och samhälleliga behov tillgodoses enligt lika grunder.

På vilket språk är en myndighet skyldig att betjäna?

I språklagen finns noggranna bestämmelser om rätten att använda finska och svenska hos statliga och kommunala myndigheter, domstolar och andra instanser som sköter offentliga förvaltningsuppgifter (t.ex. privata tjänsteproducenter som myndigheten anlitat). Myndigheterna är inte skyldiga att använda andra språk än finska och svenska.

Myndigheterna kan dock alltid ge bättre språklig service än vad lagen förutsätter.

Service på eget språk betyder att myndigheten använder mottagarens språk, finska eller svenska, och att båda språken syns i myndighetens verksamhet. En enspråkig myndighet kan utnyttja tolkningstjänster.

Till exempel:

- En läkare ska behärska patientens språk tillräckligt bra eller handläggaren av ett förvaltningsärende ska kommunicera direkt med den berörda parten på partens språk.
- I mottagningsrummen finns informationsmaterial på båda språken.
- En myndighet ska inte be en person att byta språk.

Vid statliga myndigheter har var och en rätt att använda finska eller svenska såväl muntligt som skriftligt.

- Detta gäller bl.a. kontakter med skatteverket eller nödcentralen, trafikkontroller eller polisförhör.

Var och en har rätt att använda finska eller svenska vid en domstol.

- Till exempel om man hörs som vittne vid en rättegång.

Vad avses med enspråkiga och tvåspråkiga myndigheter?

Enligt språklagen fördelas myndigheter i en- och tvåspråkiga myndigheter. På basis av denna fördelning är myndigheten skyldig att använda finska, svenska eller båda språken.

Fördelningen inverkar både på individens språkliga rättigheter och på myndighetens språkliga skyldigheter. Tvåspråkiga myndigheter har en mer omfattande skyldighet att betjäna på båda språken än enspråkiga myndigheter.

Med en enspråkig myndighet avses

- statliga myndigheter, vilkas ämbetsdistrikt omfattar enbart kommuner med samma språk
- enspråkiga kommuners myndigheter
- samkommuner, vars ämbetsdistrikt omfattar enbart kommuner med samma språk.

Enspråkiga myndigheter ska bland annat

- ge service och informera på ämbetsdistriktets språk
- använda kommunens språk som handläggningsspråk i förvaltningsärenden, men kan med beaktande av partens rätt och fördel också använda det andra språket.

Var och en har dock rätt att bli hörd och använda sitt eget språk i ett ärende som inleds av en enspråkig myndighet, om ärendet gäller bl.a. grundläggande rättigheter (t.ex. försörjnings- och omsorgsärenden).

En enspråkig kommun använder i regel kommunens språk i sin verksamhet.

Information som är väsentlig för individens liv, hälsa och säkerhet samt för egendom och miljön ska ges på båda nationalspråken i hela landet.

Med en tvåspråkig myndighet avses

- statliga centralförvaltningsmyndigheter och andra myndigheter, vilkas ämbetsdistrikt omfattar kommuner som har olika språk eller minst en tvåspråkig kommun.
- tvåspråkiga kommuners myndigheter
- samkommuner, vars ämbetsdistrikt omfattar kommuner med olika språk eller minst en tvåspråkig kommun.

Tvåspråkiga myndigheter ska bland annat

- på eget initiativ se till att de språkliga rättigheterna förverkligas i praktiken och i sin service utåt visa att den fungerar på båda språken
- ge meddelanden, kungörelser och anslag samt annan information till allmänheten på finska och svenska
- se till att texten på skyltar, trafikmärken och andra motsvarande vägvisare som myndigheterna sätter upp i tvåspråkiga kommuner finns

på finska och svenska. Om språkens ordningsföljd på gatuskyltar finns inga bestämmelser utan myndigheten bestämmer om det själv

- i sina kontakter använda mottagarens språk.
- betjäna lika bra på båda språken, oberoende av majoritetens språk i kommunen.

Information som statliga och kommunala myndigheter riktar till allmänheten ska ges på finska och svenska i tvåspråkiga kommuner.

När får jag använda mitt eget språk, finska eller svenska?

Var och en har rätt att använda finska eller svenska i sina kontakter med en statlig myndighet och myndigheter i en tvåspråkig kommun eller samkommun. Detta gäller såväl muntlig som skriftlig kommunikation.

Till exempel:

- då man ansöker om dagvårdsplats eller bygglov
- då man besöker kommunens hälsocentral eller i kontakter med hemservicen
- då man besöker samkommunens vårdenhet (laboratoriet eller en avdelning).

En tvåspråkig myndighet ska på eget initiativ i sin verksamhet utåt visa att den betjänar allmänheten på finska och svenska.

Till exempel:

- skyltar, blanketter och broschyrer ska finnas på båda språken.

En tvåspråkig kommun är skyldig att se till att service ges på båda språken också då den kommer överens med en privat tjänsteproducent t.ex. om ordnandet av social- och hälsovårdstjänster.

En tvåspråkig myndighet ska fungera enligt personens eget språkval och den får inte be personen att byta språk.

- En statlig eller tvåspråkig kommunal myndighet ska i regel skriva t.ex. beslut i ett ansökningsärende på samma språk som ansökan är skriven.

Vilka är de andra språkgruppernas språkliga rättigheter?

Samernas språkliga rättigheter

Enligt grundlagen har samerna såsom urfolk samt romerna och andra grupper rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur.

Syftet med samiska språklagen är att trygga samernas rätt att bevara och utveckla sitt språk och sin kultur samt samernas rätt att använda sitt eget språk hos domstolar och andra myndigheter.

I Finland används tre samiska språk: enaresamiska, skoltsamiska och nord-samiska.

Myndigheterna har vissa skyldigheter när det gäller att tillgodose och främja samernas språkliga rättigheter.

I samiska språklagen anges vilka myndigheter lagen tillämpas på. Till dessa hör bl.a. kommunerna inom samernas hembygdsområde samt de domstolar och myndigheter inom den statliga distrikts- och lokalförvaltningen, vilkas ämbetsdistrikt omfattar de ovannämnda kommunerna.

Till samernas hembygdsområde hör kommunerna Enontekis, Enare och Utsjoki samt en del av Sodankylä kommun.

I samiska språklagen föreskrivs om myndigheternas skyldigheter såväl inom som utanför samernas hembygdsområde.

Inom samernas hembygdsområde har samerna mer omfattande språkliga rättigheter än utanför det.

Myndigheterna kan alltid ge bättre service än vad språklagen förutsätter. Detta gäller även service på främmande språk.

De teckenspråkiga

I Finland finns två nationella teckenspråk, det finska och det finlands-svenska teckenspråket. Teckenspråklagen gäller dessa två språk.

I teckenspråklagen föreskrivs om myndigheternas skyldighet att främja användningen av teckenspråk. Enligt lagen ska myndigheterna i sin verksamhet främja möjligheterna för dem som använder teckenspråk att använda och få information på sitt eget språk.

Lagen syftar också till att öka myndigheternas kännedom om teckenspråken och de teckenspråkiga som en språklig och kulturell minoritet.

Bestämmelser om de teckenspråkigas språkliga rättigheter, bl.a. rätten till tolkning och undervisning, finns i flera olika lagar.

Enligt teckenspråklagen avses med den som använder teckenspråk en person vars eget språk är ett teckenspråk. Kärngruppen av de teckenspråkiga består av döva och svårt hörselskadade personer, vars modersmål eller första språk är teckenspråk. Med detta avses döva, hörselskadade eller dövblinda personer. Också hörande barn till döva föräldrar (CODA-barn) använder teckenspråk.

Andra språk

Bestämmelser om rätten att använda andra språk än finska, svenska eller samiska hos myndigheter finns bl.a. i förvaltningslagen och i lagstiftningen som gäller rättegång samt social- och hälsovården.

Myndigheterna är inte skyldiga att använda främmande språk utan de kan ordna tolkning eller översättning till ett språk som klienten förstår.

Hur övervakas förverkligandet av de språkliga rättigheterna?

Till justitieministeriets uppgifter hör att följa verkställigheten och tillämpningen av språklagen. Ministeriet kan ge rekommendationer som gäller tillämpningen av språklagen och vid behov ta initiativ till att åtgärda problem. Ministeriet har dock inte behörighet att i enskilda fall avgöra frågor som gäller tolkningen av lagen.

Justitiekanslern i statsrådet och riksdagens justitieombudsman övervakar lagligheten av myndigheternas verksamhet. Denna övervakning gäller också iakttagandet av språklagen och lagstiftningen som har samband med den i myndigheternas verksamhet.

Diskrimineringsombudsmannen kan behandla klagomål där språket är en diskrimineringsgrund eller ingår i ett diskrimineringsärende. Till diskrimineringsombudsmannens uppgifter hör att övervaka efterlevnaden av diskrimineringslagen, främja likabehandling och förebygga diskriminering.

När det gäller brister i den språkliga servicen kan man, beroende på ärendets art, även kontakta

- den kommunala socialombudsmannen
- patientombudsmannen inom hälso- och sjukvårdens verksamhetsenheter
- nämnderna för den språkliga minoriteten i de tvåspråkiga sjukvårdsdistrikten
- regionförvaltningsverken, som styr och övervakar bl.a. kommunala social- och hälsovårdstjänster och undervisningsverksamheten
- en högre myndighet inom samma sektor, dvs. till exempel det behöriga ministeriet.

Varje myndighet övervakar själv att språklagen följs i dess verksamhet. Vid brister i den språkliga servicen lönar det sig i första hand att kontakta myndigheten i fråga.

På justitieministeriets webbplats finns mer information om språkliga rättigheter:
<http://www.oikeusministerio.fi/fi/index/toimintajavotteet/perusoikeudetjademokratia/kielilaki.html>

Kontakt:

kieliasiat-sprakarenden.om@om.fi

